

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

دانشگاه شهید بهشتی

دانشکده حقوق

پایان نامه

جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا - جرم‌شناسی

موضوع: جرم اهانت به مقدسات مذهبی

استاد راهنما: دکتر سید مصطفی محقق داماد

استاد مشاور: دکتر محمد علی اردبیلی

نگارش: سید کمال الدین موسوی کسمائی

۱۳۷۷-۷۸

۱۴۳۳

تقدیم به مادر گرامیم به پاس زحماتش

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۱	- پیشگفتار
۲	- مقدمه
۴	فصل اول: مفهوم اهانت به مقدسات مذهبی و سابقه تاریخی آن
۷	مبحث اول: مفهوم اهانت به مقدسات مذهبی و رابطه آن با توهین
۱۰	گفتار اول: توهین در مفهوم عام
۱۰	الف - افتراء
۱۲	ب - نشر اکاذیب
۱۳	ج - قذف
۱۵	گفتار دوم: توهین در مفهوم خاص
۱۵	الف - توهین ساده
۱۷	ب - توهین مشدد
۱۸	۱- توهین به رییس جمهور و سایر مقامات مملکتی
۱۹	۲- توهین به رییس یا نمایندگان سیاسی مملکت خارجی
۱۹	۳- توهین به وسیله مطبوعات
۲۰	۴- توهین به بانوان در معابر عمومی
۲۱	۵- توهین نظامی
۲۲	۶- توهین به بنیانگذار جمهوری اسلامی و مقام معظم رهبری
۲۲	۷- اهانت به مقدسات مذهبی
۲۴	مبحث دوم: سابقه تاریخی اهانت به مقدسات مذهبی
۲۶	گفتار اول: اهانت به مقدسات مذهبی در بعضی از ادیان آسمانی و آیین‌های بزرگ انسانی
۲۶	۱ - قانون حمورابی

۲۷	۲ - آیین زرتشت
۲۸	۳ - آیین بودا
۲۹	۴ - دین یهود
۲۹	۵ - دین مسیح
۳۱	گفتار دوم: سابقه تاریخی اهانت به مقدسات مذهبی در اسلام
۳۱	الف - از نظر آیات و روایات
۳۴	ب - از نظر وقایع تاریخی
۳۶	فصل دوم: مبانی فقهی جرم اهانت به مقدسات مذهبی
۳۹	مبحث اول: اهانت به مقدسات مذهبی از نظر فقه امامیه
۴۱	گفتار اول: بررسی اهانت به مقدسات مذهبی به عنوان یکی از مصادیق ارتداد
۴۳	الف - تعریف ارتداد
۴۳	ب - اقسام ارتداد
۴۴	۱- مرتد فطری
۴۴	۲- مرتد ملی
۴۵	ج - شرایط ارتداد
۴۵	۱- بلوغ
۴۶	۲- عقل
۴۶	۳- اختیار
۴۶	۴- قصد
۴۷	۵- علم
۴۷	د - احکام ارتداد
۴۷	۱- شخص مرتد

۴۸	۲- اموال مرتد .....
۵۰	۳- نکاح مرتد .....
۵۱	گفتار دوم: بررسی اهانت به مقدسات مذهبی تحت عنوان سب پیشوایان دینی .....
۵۱	الف - تعریف سب .....
۵۱	ب - موارد سب .....
۵۱	۱- سب پیامبر عظیم‌الشان اسلام(ص) .....
۵۸	۲- سب سایر معصومین علیهم‌السلام .....
۶۰	۳- سب سایر انبیاء(ع) .....
۶۲	مبحث دوم: اهانت به مقدسات مذهبی از نظر سایر مذاهب اسلامی .....
۶۴	الف - اهانت به مقدسات مذهبی از نظر مالکیه .....
۶۵	ب - اهانت به مقدسات مذهبی از نظر حنفیه .....
۶۶	ج - اهانت به مقدسات مذهبی از نظر حنابله .....
۶۷	د - اهانت به مقدسات مذهبی از نظر شافعیه .....
	فصل سوم: عناصر تشکیل دهنده جرم اهانت به مقدسات مذهبی، مجازات و
۶۹	صلاحیت رسیدگی به آن .....
۷۱	مبحث اول: عنصر قانونی جرم اهانت به مقدسات مذهبی .....
۷۷	مبحث دوم: عنصر مادی جرم اهانت به مقدسات مذهبی .....
۷۷	الف - ارتکاب فعل اهانت آمیز .....
۷۹	ب - موضوع مورد اهانت .....
۸۰	۱- اشخاص مقدس .....
۸۰	۲- اماکن مقدس .....
۸۱	۳- کتب مقدس .....

- ۴- مراسم، مناسک و اعمال مقدس ۸۱
- مبحث سوم: عنصر معنوی جرم اهانت به مقدسات مذهبی ۸۳
- مبحث چهارم: مجازات جرم اهانت به مقدسات مذهبی ۸۵
- مبحث پنجم: صلاحیت ۸۹
- نتیجه گیری و ارایه پیشنهادها ۱۰۶
- فهرست منابع ۱۱۰

پیشگفتار:

کتاب پنجم قانون مجازات اسلامی که تحت عنوان تعزیرات و مجازاتهای بازدارنده در تاریخ ۱۳۷۵/۳/۲ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است دارای تفاوت‌هایی با قانون تعزیرات مصوب سال ۱۳۶۲ می‌باشد. از جمله این تفاوتها جرم انگاری جرایم جدیدی است که تا آن زمان در قوانین مدونه واجد عناوین مجرمانه نبوده‌اند، یکی از جرایمی که دارای سابقه‌ای در قوانین جزایی (به جز لایحه قانونی مطبوعات مصوب شورای انقلاب و قانون مطبوعات مصوب ۱۳۶۴) نمی‌باشد و برای اولین بار در قانون مجازات اسلامی سال ۷۵ به عنوان یک جرم عمومی شناخته شده "اهانت به مقدسات مذهبی" است. بنابراین با توجه به نو بودن موضوع اهانت به مقدسات مذهبی در حقوق جزای اختصاصی و نظر به این که تا کنون کار تحقیقی چندانی در این زمینه صورت نگرفته است برآن شدم تا موضوع پایان نامه تحصیلی خود را جهت اخذ مدرک کارشناسی ارشد رشته حقوق جزا - جرم شناسی، بررسی "جرم اهانت به مقدسات مذهبی" قرار دهم.

همان گونه که از عنوان جرم اهانت به مقدسات مذهبی پیداست این موضوع ریشه در اعتقادات مذهبی و دینی دارد و برای بررسی و شناخت آن ناگزیر از رجوع به کتب مذهبی و دینی، به خصوص کتب فقهی می‌باشیم بنابراین روش تحقیق در رساله حاضر به صورت کتابخانه‌ای و بیشتر با رجوع به کتب تاریخی و فقهی بوده است.

در اینجا جا دارد از کلیه اساتیدی که در دوران تحصیلم چه در مدرسه عالی قضائی قم و چه در دانشگاه شهید بهشتی زحمات زیادی را متحمل گردیده‌اند تشکر و قدردانی نمایم، خصوصاً از راهنمایان و ارشادات جناب آقای دکتر محقق داماد و جناب آقای دکتر اردبیلی که در نگارش این رساله یاریم نمودند کمال سپاس و امتنان را دارم.

سید کمال‌الدین موسوی کسمائی

بهار ۷۸

مقدمه :

رعایت آزادی معنوی افراد، همانند آزادی تن آنان یکی از موهبت‌های الهی است، بنابراین ارج نهادن به حرمت و شرافت خانوادگی یا شغلی یا اجتماعی اشخاص و همچنین مقدسات و باورهای مذهبی آنان و جلوگیری از تعرض و مهتوک شدن شخصیت و اعتبارشان در چارچوب نظامات و قوانین، لازمه حیات اجتماعی جوامع می‌باشد.

حمایت از این نوع آزادی دارای سابقه تاریخی فراوانی است به طوری که می‌توان گفت کلیه ادیان الهی و قوانین موضوعه بشری هرگونه تعرض به حیثیت و شرافت اشخاص راتحت عناوین مجرمانه‌ای مانند افتراء، قذف، فحاشی، توهین و اهانت به مقدسات قابل تعقیب کیفری و مستوجب عقوبت اخروی و دنیوی دانسته‌اند.

«امروزه مبنای اصلی حمایت از آزادی‌های تن و روان و سایر حقوق و آزادی‌های افراد، اعلامیه جهانی حقوق بشر است این اعلامیه که در سال ۱۹۴۸ به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل متحد رسیده است در ۳۰ ماده حقوق و آزادی‌های اساسی را که همه مردم جهان می‌بایستی بدون هیچ گونه تبعیض از آن برخوردار باشند تدوین کرده است».

به همین لحاظ در اکثر قوانین اساسی دنیا احترام به آزادی معنوی انسانها از جمله حقوق اساسی آنان شناخته شده، تعرض به آن طبق قانون جرم تلقی می‌شود.

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز در اصول متعددی براین حقوق صحه گذارده است. اصل ۲۲ قانون اساسی چنین مقرر می‌دارد: «حیثیت، جان، مال، حقوق، مسکن و شغل اشخاص از تعرض مصون است مگر در مواردی که قانون تجویز کند» و در اصل ۲۴ نیز آمده است: «نشریات و مطبوعات در بیان مطالب آزادند مگر آنکه مخل به مبانی اسلام یا حقوق عمومی باشد تفضیل آنرا قانون معین می‌کند» در متمم قانون اساسی دوران مشروطیت نیز اصول نهم و بیستم آن قانون به ممنوعیت هتک حرمت و شرف اشخاص و حدود آزادی مطبوعات اشاره کرده بود.

بنابراین آن چه مسلم می‌باشد این است که در قوانین و نظامات کلیه ملل جهان هتک حرمت و شرافت انسانها به جز در مواردی که قانون تجویز کرده باشد ممنوع است و همگان می‌بایست از حق عدم هتک حرمت و شرافت برخوردار باشند، لکن در مواردی افراد از محدوده آزادی خود خارج شده از آزادیهای موجود سوء استفاده می‌نمایند و به این وسیله به حرمت و شرافت سایرین تعرض روا می‌دارند که این گونه تعرضات در قالب جرایمی مانند توهین، افتراء، اهانت به مقدسات و... نمود پیدا می‌کند که برای هریک از آنها در قوانین کیفری مجازات معینی پیش بینی شده است.

جرم اهانت به مقدسات مذهبی نیز از جمله جرایم علیه شخصیت معنوی افراد و به صورت اخص از زمره جرایم بر ضد حیثیت اشخاص محسوب می‌شود، زیرا اعتقادات مذهبی به ویژه در جوامعی که علایق دینی در آنها به صورت شدیدی وجود دارد، با شخصیت افراد جامعه عجین می‌باشد و هرگونه تعدی به اعتقادات و باورهای دینی موجب جریحه‌دار شدن افکار و احساسات عمومی می‌گردد. بنابراین در این گونه اجتماعات جرم انگاری اهانت به مقدسات مذهبی امری طبیعی و حتی ضروری خواهد بود، زیرا جرایم علیه شخصیت معنوی افراد اعمال مجرمانه‌ای است که موضوع آن تعرض به حریم آزادی تن و روان آدمی است و نتایج آنها به شخصیت و حیثیت افراد لطمه وارد می‌نماید.

از این رو در رساله حاضر کوشش شده است که ابعاد مختلف جرم اهانت به مقدسات مذهبی در حد بضاعت مورد بررسی و مطالعه قرار گیرد.

رئوس مطالبی که در ادامه به آنها پرداخته خواهد شد به شرح ذیل می‌باشند:

- فصل اول اختصاص دارد به مفاهیم کلی و تاریخی جرم اهانت به مقدسات مذهبی از جمله مفهوم جرم توهین، اقسام آن، وجوه افتراق و تشابه جرایم علیه حیثیت اشخاص، مفهوم مقدسات مذهبی و سابقه تاریخی آن در اسلام و برخی دیگر از ادیان.

- در فصل دوم به بررسی مبانی فقهی جرم اهانت به مقدسات مذهبی از نظر فرقی مختلف اسلامی چه به عنوان یکی از مصادیق ارتداد و یا تحت عنوان سب‌النبی (ص) پرداخته خواهد شد.

- فصل سوم نیز راجع است به عناصر اختصاصی جرم اهانت به مقدسات مذهبی و بیان شرایط

تحقق عناصر مادی و معنوی این جرم و همچنین مجازات و صلاحیت رسیدگی به آن.

فصل اول: مفهوم جرم اهانت به مقدسات مذهبی و سابقه تاریخی آن

همان گونه که می دانیم در یک تقسیم بندی کلی حقوق جزا به حقوق جزای عمومی و حقوق جزای اختصاصی منقسم می گردد. «در حقوق جزای عمومی، سخن از جرم و مجازات و مسؤولیت کیفری می شود، کلیاتی که به همه جرایم نظر دارد و قواعد عمومی است. ولی در حقوق جزا اختصاصی، جرایم خاص (مانند قتل، دزدی و کلاهبرداری) مورد مطالعه قرار می گیرد و ارکان جرم و کیفر ویژه آن در قوانین معین می شود.»^(۱)

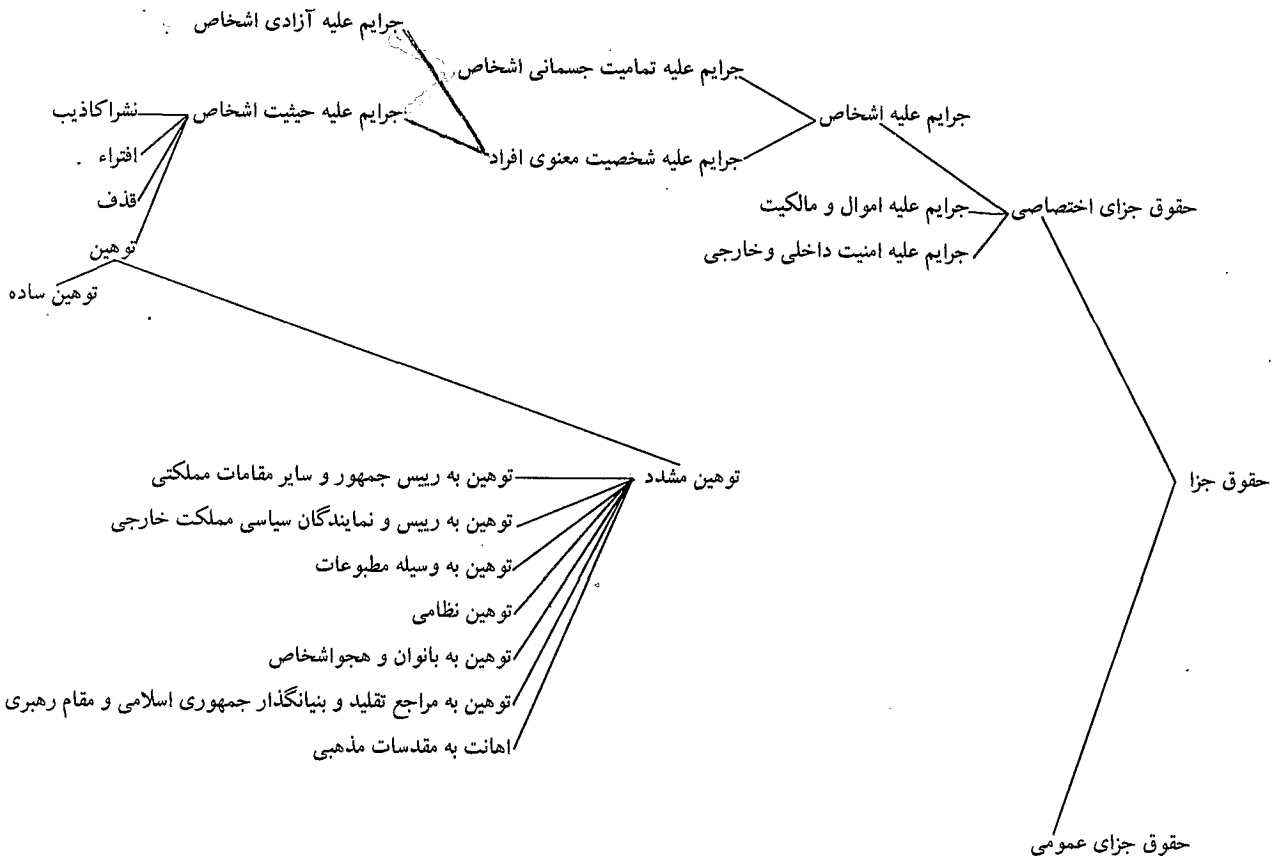
حقوقدانان کیفری به منظور تعیین قواعد حقوق جزای اختصاصی و سهولت در بررسی و مطالعه خصوصیات هر یک از جرایم و تشخیص میزان مسؤولیت کیفری مرتکب، جرایم را از نظر موضوع مورد تعرض و هدف مستقیم قانونگذار به جرایم علیه اشخاص، جرایم علیه اموال و مالکیت و جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی تقسیم کرده اند^(۲). که هر یک از این تقسیم بندیها نیز دارای شقوقی می باشند، همانند جرایم علیه اشخاص که تقسیم می شود به جرایم علیه تمامیت جسمانی اشخاص و جرایم علیه شخصیت معنوی افراد و شق اخیر نیز به نوبت خود به دو دسته تقسیم می شود:

- ۱- جرایم بر ضد آزادی اشخاص که شامل جرایمی است که در وقوع آنها عنف و اجبار مادی یا عملی وجود دارد مانند جرم توقیف یا حبس غیر قانونی، هتک حرمت منازل، نبش قبر و امثال آنها.
- ۲- جرایم برضد حیثیت اشخاص که شامل جرایمی است که ارتکاب آنها مستلزم اعمال زور و عنف مادی نیست بلکه مرتکب از طریق گفتن یا نوشتن یا نطق در مجامع مبادرت به هتک حرمت

۱- کاتوزیان، ناصر، مقدمه علم حقوق، ص ۹۶

۲- ولیدی، محمد صالح، حقوق جزای اختصاصی، ج ۲، ص ۳۳

اشخاص می‌نماید مانند توهین، افتراء، نشر اکاذیب و امثال آنها. (۱) جرم توهین نیز که از جمله جرایم بر ضد حیثیت اشخاص می‌باشد، با توجه به کیفیت ارتکاب جرم و طرف توهین به توهین ساده و توهین مشدد تقسیم می‌گردد و به همین لحاظ اهانت به مقدسات مذهبی در زمره توهین مشدد قرار می‌گیرد. با توجه به توضیحات فوق و نمودار ذیل جایگاه جرم اهانت به مقدسات مذهبی در حقوق جزای اختصاصی مشخص می‌گردد:

حال که مشخص گردید "جرم اهانت به مقدسات مذهبی" یکی از مصادیق توهین مشدد می باشد باید گفت که در هیچ یک از قوانین کیفری ایران توهین و ماهیت آن تعریف و تبیین نشده است و صرفاً قانونگذار به اعتبار نحوه ارتکاب جرم و یابه اعتبار شخصیت موهون از حیث اجتماعی، سیاسی، مذهبی و تاریخی و گاه نیز با در نظر گرفتن جنسیت و سن وی، جرایم مربوط به توهین را به توهین ساده و توهین مشدد یا مقید تقسیم نموده است که ارکان قانونی، مادی و معنوی هر یک با دیگری متفاوت می باشد. در این فصل ابتدا به تشریح اشکال مختلف توهین و تبیین وجوه تشابه و افتراق آنها با یکدیگر و سپس تاریخچه جرم اهانت به مقدسات مذهبی پرداخته خواهد شد.

مبحث اول: مفهوم اهانت به مقدسات مذهبی و رابطه آن با توهین

توهین از ریشه وهن به فتح واو به معنی سست گردانیدن آمده است و "اهانت" نیز از همین ماده و به معنی سستی می‌باشد و در اصطلاح حقوقی مراد از توهین و اهانت معانی عرفیه آنها است و در این معنا توهین عبارت است از فعل و رفتار و کنایت و اشاره که به نحوی از انحاء در حیثیت و شرافت متضرر از جرم وهن وارد آورد.

مقدسات جمع مقدس از ریشه قدس به معنی پاک و منزه می‌باشد و هم چنین به معنی بهشت و جبرئیل هم بکار می‌رود و در اصطلاح نیز به هر آن چه که نزد مسلمانان پاک و منزه و عزیز و بزرگوار و مورد احترام و ستایش باشد مقدس گفته می‌شود.

مذهب از ریشه ذهب به معنی طریقه‌ها و روش‌ها آمده است و در اصطلاح مذهب به آیین و کیش گفته شده است و در معنی اخص به شاخه‌ای از یک دین اصلی نیز مذهب گفته می‌شود مانند مذهب شیعه.

بنابراین مقدسات مذهبی در معنای اصطلاحی عبارت است از: «اموری که نزد خداوند دارای احترام بوده و احترام آنها بر عموم واجب و هتک حرمت آنها حرام باشد، اعم از اشخاص، مانند انبیاء و اولیاء یا اماکن مانند کعبه و مسجدالحرام و سایر مساجد و یا اشیاء مانند کتب آسمانی.»^(۱)

بازرسی قوانین و مقررات کیفری و نیز آراء و نظرات حقوقدانان می‌توان گفت که جرم توهین در یک تقسیم‌بندی کلی به توهین در مفهوم عام و توهین در مفهوم خاص تقسیم می‌گردد:

۱- توهین در مفهوم عام، شامل کلیه جرایمی می‌شود که به نحوی از انحاء حیثیت و شرافت

۱- حسینی دشتی، سیدمصطفی، معارف و معاریف، ج ۵، ص ۲۰۳۷

مهتوک رامورد تعرض قرار می‌دهند، در این معنا توهین در برگیرنده جرایمی از قبیل: افتراء، نشر اکاذیب و قذف می‌باشد که به همراه توهین در مفهوم خاص جرایم علیه حیثیت اشخاص را تشکیل می‌دهند.

۲- توهین در مفهوم خاص، شامل جرایمی می‌شود که در قوانین کیفری تحت عنوان "توهین" به آنها اشاره شده است مانند توهین ساده، توهین به بانوان، توهین از طریق مطبوعات، توهین به مقامات رسمی، توهین به رییس یا نمایندگان سیاسی مملکت خارجی و ...

البته باید اذعان نمود که این تقسیم بندی کاملاً دقیق نبوده از نظر منطقی دارای جامعیت و مانعیت نمی‌باشد، زیرا اگر ملاک این تقسیم بندی را در خصوص توهین در مفهوم عام عناوین مجرمانه خاص، که هریک از آنها دارای ارکان اختصاصی تشکیل دهنده آن جرم باشند بدانیم در خصوص توهین در مفهوم خاص نیز این امر وجود دارد یعنی به هر حال هریک از عناوین مجرمانه‌ای که به آنها اشاره شد دارای ارکان اختصاصی مربوط به خود می‌باشند و تنها تفاوت آنها با جرایم گروه اول شباهت بیشتر ارکان تشکیل دهنده جرم در آنها با یکدیگر می‌باشد.

در مورد جرم اهانت به مقدسات مذهبی نیز رعایت این تقسیم بندی با مشکل مواجه است، زیرا از جمله مصادیق این جرم، "سب" می‌باشد که خود به عنوان جرم مستقلی در زمره توهین در مفهوم عام قرار دارد، لکن از طرف دیگر چون جرم اهانت به مقدسات مذهبی در قانون مجازات اسلامی تحت عنوان "اهانت" آورده شده است می‌توان آن را از جمله جرایم توهین در مفهوم خاص دانست به هر حال علی رغم ایراد فوق تقسیم بندی مذکور می‌تواند تا حدود زیادی به شناخت بحث حاضر کمک نماید.

با توجه به مطالبی که گذشت بررسی توهین و اقسام مختلف آن و مقایسه بین آنها قبل از ورود به بحث اهانت به مقدسات مذهبی ضرورت دارد زیرا محور اساسی در بررسی جرم اهانت به مقدسات مذهبی شناخت اشکال مختلف اهانت است که هریک ماهیت خاص خود را دارد و تحقق آنها منوط به وجود شرایط به خصوصی می‌باشد والا شخصیت‌هایی که در ماده ۵۱۳ قانون مجازات اسلامی از آنها نام

برده شده است اموری شناخته شده می‌باشند، به علاوه این که هر چند ماده ۵۱۴ قانون مجازات اسلامی راجع به اهانت به بنیانگذار انقلاب اسلامی و مقام معظم رهبری می‌باشد، لکن از آنجا که ذیل فصل مربوط به اهانت به مقدسات مذهبی آورده شده است، لذا بررسی ماده مذکور نیز می‌تواند در این چارچوب جای گیرد و از همین رو تبیین عبارت «به نحوی از انحاء اهانت نماید» در ماده ۵۱۴ مستلزم شناخت اشکال و ابعاد مختلف توهین هم از نظر ماهیت و هم از نظر کیفیت ارتکاب جرم می‌باشد، زیرا ممکن است اهانت مذکور در این ماده تحت عنوان جرایم دیگر چون افتراء و قذف قابل تعقیب و مجازات باشد، ضرورت این شناخت وقتی بیشتر احساس می‌گردد که فعل واحدی دارای عناوین متعدد جرم باشد مثلاً توهین به مقامات مذکور در ماده ۵۱۴ متضمن افتراء یا قذف باشد که در این صورت مقررات ماده ۴۶ قانون مجازات اسلامی در خصوص تعدد جرم قابلیت اعمال پیدا می‌کند.

گفتار اول: توهین در مفهوم عام

توهین در مفهوم عام دارای مصادیق متعددی است که هر یک از آنها با عنوان جزایی خاص و مجازات معینی در قوانین کیفری پیش بینی شده است به عبارت دیگر اگر چه ممکن است مصادیق توهین در مفهوم عام از نظر نوع جرم و یا انگیزه ارتکاب آن با یکدیگر شباهت داشته باشند لکن به لحاظ کیفیت ارتکاب جرم و نسبت آن به اشخاص مختلف و گاه نیز به دلیل شخصیت و یا جنسیت موهون با همدیگر متفاوت بوده دارای ارکان مادی و معنوی مجزایی می‌باشند و میزان و نوع مجازات آنها نیز در قانون و شرع به تفکیک مشخص شده است. به عبارت دیگر می‌توان گفت توهین در مفهوم عام در برگیرنده کلیه جرایم علیه حیثیت اشخاص می‌باشد.

به عنوان مثال اصطلاح فقهی "سب" که دشنام و ناسزا به پیامبر اسلام (ص) و ائمه معصومین (ع) می‌باشد با فحاشی که ناسزا و دشنام به اشخاص عادی را شامل می‌شود هردو از مصادیق توهین در مفهوم عام می‌باشند لکن به واسطه شخصیت موهون مجازات "سب" قتل بوده در حالی که برای مجازات فحاشی به افراد عادی شلاق در نظر گرفته شده است.

در ادامه به بررسی اجمالی برخی از مصادیق توهین در مفهوم عام و وجوه تمایز آنها با جرم توهین ساده خواهیم پرداخت.

الف: افتراء

افتراء در لغت به معنی دروغ بستن، چیزی را به دروغ گفتن و بهتان زدن آمده است و در اصطلاح حقوقی عبارت است از نسبت دادن صریح عمل مجرمانه برخلاف حقیقت و واقع به شخص یا اشخاص معین به یکی از طرق مذکور در قانون، مشروط براین که صحت عمل مجرمانه نسبت داده شده در نزد مراجع و مقامات قضایی ثابت نشود. ماده ۶۹۷ قانون مجازات اسلامی مقرر می‌نماید: «هرکس به وسیله

اوراق چاپی یا خطی یا به وسیله درج در روزنامه و جراید یا نطق در مجامع یا به هر وسیله دیگر به کسی امری را صریحاً نسبت دهد یا آنها را منتشر نماید که مطابق قانون آن امر جرم محسوب می‌شود و نتواند صحت آن اسناد را ثابت نماید جز در مواردی که موجب حد است به یک ماه تا یک سال حبس و تا (۷۴) ضربه شلاق یا یکی از آنها حسب مورد محکوم خواهد شد.» لذا می‌توان گفت که افتراء نوعی هتک حرمت و اهانت به اشخاص است که به صورت اسناد غیر واقع اعمال مجرمانه به دیگری ارتکاب می‌یابد به عبارت دیگر بین افتراء و توهین رابطه عموم و خصوص مطلق وجود دارد، به این معنی که اگر به واسطه "انتساب عمل مجرمانه" به شخصی موجبات هتک حرمت و حیثیت آن شخص فراهم آید این عمل از شمول توهین خارج و تحت عنوان جرم افتراء قرار می‌گیرد. بنابراین وجه اشتراک عمل مجرمانه توهین و افتراء ناظر به هتک حیثیت طرف جرم است. مع الوصف بین افتراء و توهین وجوه افتراقی به شرح ذیل قابل ذکر است: (۱)

۱- توهین غالباً به وسیله الفاظ و گفتار و کردار و حرکات رکبک واقع می‌شود و این قبیل اعمال تمثیلی است و تشخیص آن با عرف است در صورتی که افتراء با استفاده از وسایل خاصی نظیر اوراق چاپی یا خطی، نشریات و امثال آن صورت می‌گیرد و اعمالی که افتراء محسوب می‌شود در قانون به عنوان عمل مجرمانه مصرح می‌باشد.

۲- توهین از جرایم صرفاً مادی است و تحقق آن موکول به اثبات قصد مجرمانه نیست زیرا در توهین همواره قصد مجرمانه مفروض بوده و حاجت به اثبات ندارد به دلیل آن که نوع و ماهیت الفاظ و

اعمال توهین آمیز کاشف از وجود قصد مجرمانه است ولی در افتراء تحقق قصد مجرمانه شرط اصلی جرم است.

۳- توهین عملاً به صورت حضوری است و موارد غیابی آن نادر است در حالی که افتراء غالباً بدون حضور طرف صورت می‌گیرد و اگر به صورت شفاهی باشد لازم است که در مجمع و با حضور جمعی و صریحاً به کسی نسبت داده شود در غیر این صورت استعمال عناوین کلی موهن به دیگری در حضور افراد و مجالس سخنرانی توهین تلقی خواهد شد.

۴- آنچه در توهین حایز اهمیت است نفس عمل زشت و وهن آور است، بنابراین اثبات صحت و سقم لفظ رکیک یا فعل نسبت داده شده مؤثر نیست در حالی که در افتراء اگر صحت اسناد ثابت شود وقوع جرم منتفی می‌شود.

ب: نشر اکاذیب

به موجب ماده ۶۹۸ قانون مجازات اسلامی هرگونه نشر و اشاعه اکاذیب و نسبت دادن اعمال مجرمانه برخلاف واقع به اشخاص و یا مقامات رسمی و دولتی به قصد اضرار یا تشویش اذهان عمومی قابل مجازات است. به هر حال نشر اکاذیب نیز همانند افتراء نوعی هتک حرمت و حیثیت اشخاص است که از مصادیق توهین در مفهوم عام به شمار می‌آید نشر اکاذیب و توهین دارای وجوه تمایزی به شرح ذیل می‌باشد:

۱- برای تحقق جرم نشر اکاذیب علاوه بر وجود سوءنیت عام، سوءنیت خاص یعنی قصد اضرار به غیر یا تشویش اذهان عمومی نیز لازم است در حالی که توهین از جرایم مادی صرف بوده نیازی به اثبات قصد مجرمانه در آن نیست.

۲- تحقق نشر اکاذیب مشروط به آن است که مرتکب اظهارات کذب و بی‌اساس را در قالب یکی

از راه‌های مصرح در ماده ۶۹۸ قانون مجازات اسلامی به فعلیت در آورد که آن راه‌ها عبارتند از: نامه، مراسلات، شکواییه یا عرایض، گزارش، توزیع اوراق چاپی یا خطی با امضاء یا بدون امضاء در حالی که توهین به واسطه هر نوع الفاظ، گفتار، رفتار و کلمات رکیک واقع می‌شود.

ج: قذف

قذف در لغت به معنی افکندن و انداختن است و در اصطلاح فقهی قذف به‌عنوان یکی از جرایم مشمول حد، عبارت است از متهم ساختن برخلاف واقع دیگری به جرم زنا و لواط یا به تعبیر دیگر در نظام کیفری اسلام، نسبت دادن واهی زنا و لواط را به دیگری قذف و مرتکب را قاذف و مجنی‌علیه را مقذوف می‌نامند، از طرف دیگر قذف یکی از مصادیق جرم افتراء است و قاذف کسی است که با دروغ و به منظور هتک و حیثیت دیگری منحصراً نسبت خلاف واقع زنا و لواط را به او می‌دهد به همین مناسبت می‌توان قذف را نوعی افتراء خاص نامید.^(۱)

با این توضیح روشن می‌شود که قذف نیز مانند افتراء و نشر اکاذیب از جمله جرایم توهین در مفهوم عام می‌باشد مع الوصف بین توهین و قذف تفاوت‌هایی نیز وجود دارد:

۱- فقها اتفاق نظر دارند که قذف علاوه بر جنبه حق‌الناسی واجد جنبه حق‌اللهمی نیز می‌باشد در حالی که توهین از جرایم حق‌الناسی صرف به حساب می‌آید.

۲- مجازات قذف وسیله شارع مقدس معین شده است و آن عبارت از ۸۰ ضربه تازیانه می‌باشد در صورتی که توهین دارای مجازات تعیین شده در شرع نمی‌باشد و از جمله تعزیرات است.